

שיעורים בעין אי"ה ברכות חלק א'

מאימתי

פרק ראשון

ברכות דף ו

1

[שם] אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל בו, שנא' (ישעיהו א) "מי בכנס ירא ה' שומע בקול עבדו, אשר הלך חשכים ואין נוגה לו", אם לדבר מצוה הלך נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו. "יבטח בשם ה'", מאי טעמא משום דהוה לו לבטוח בשם ה' ולא בטוח. אמר רבי יוחנן, בשעה שהקב"ה בא (לבית) [בבית] הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, שנא' (שם) "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה"; [שם] אמר ר' חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם (יהיה) בעזרו. וכשמת אומרין (עליו) [לו] (אי חסיד אי עניו) [אי עניו אי חסיד] מתלמידיו של אברהם אבינו, ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום, דכתיב (בראשית יט) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'". ואין עמידה אלא תפלה, שנא' (תהלים קו) "ויעמוד פינחס ויפלל".

2

משאיל בו. מה טעמו של פלוני (מה לא צא: ירא ה').
 ע"ה רגיל נצח אליו: אשר הלך חשכים ואין נוגה לו. אשר עמה הלך אל מקום משן אשר ימנע עלמו מלהשכים (לצית הכנסת) [לפממן]: ואין עונה. שיעור שיוכלו לענות דבר שנקדושה:

עין אי"ה

4

נג. כל הרגיל לבא לביהכ"נ ויום א' לא בא הקב"ה משאיל בו, כו'. ההערה כוללת לכל דרכי השלמות שהאדם, בין הציבור בין היחיד, מחזיק בהם, כיון שעלו במעלה של השלמות המוסרית, חייבים להשתדל מאד שלא יפלו ממעלתם ולא יאבדו קנינם הנחמד. שכל דבר שכבר יצא אל הפועל לשלמותו, כשתזוור ונופל נעשה חסר יותר ממי שלא קנה זה הדבר כלל. וזהו היסוד של מנהגים טובים שצריכים התרה. ובענין הציבור המנהג הטוב חמור מאד, מפני שהקנין המוסרי כשתזוור

לדת הוא מסבב חסרון יותר גדול מאלו ה" לכתחילה משולל ממנו, ויותר יש להתבונן כי מעלין בקודש ואין מורידין. ע"כ האדם שעמד כבר במעלה יותר גבוהה בעבודת ד', לא ירד ממנה לעולם. ואם יתרפה, יד ההשגחה נטוי' להעירו, ע"י שישחרהו מוסר, כי "את אשר יאהב ד' יוכיח"², עד ששוב ישוב לאיתנו. כי ההשגחה גדולה מאד על קנין השלמות של האדם שהוא מרכז כל הבריאה, וכמו שביארנו במאמר הקודם. ע"כ מי שרגיל לבא לביהכ"נ, ולא בא יום א', הקב"ה משאיל בו, מכין סיכות שהן יגרמו שיהי' נשאל לעצמו, משום דהי' לו לבטח בשם ד'. ויסוד שם ד' הוא לבטח שההנהגה עוזרת לקנות השלמות האמיתית, שהוא לדמות לדרכיו ית', שהנהגתו הוא סוד שמו הגדול יתעלה.

10

5

נד. בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ ולא מצא בה עשרה, מיד הוא כועס, שנאמר "מדוע באתי ואין איש וגו'". יסוד עבודת ד' ע"פ התורה, הוא להשריש שכל דרכי החיים צריכים להיות הולכים ע"פ רצונו ית'. ומי שחושב שעבודת ד' נשלמת בפעולות פרטיות, ומקצה להן מעותותיו ושוב אין ד' בלבבו, הוא הורס כל בניני התורה. והנה בנין ביהכ"נ הוא עבודת ד'. אמנם צריך שתהי' התכלית נשמרת בהיות מתפללים בו תמיד בכל יום, ואז מורה כי הם מכוונים את דרך ד' לעשותו לדרך החיים. מה שא"כ אם מסתפקים כמה שבנו בית לד', נראה שהם סוברים שדי עבודת ד' בהיותה נעשית כענין בפ"ע, ולא

10

כדבר המורה את כל דרך החיים. ע"כ גם העבודה שהיא נעשית ג"כ איננה מגיעה לתכליתה. ע"כ "מסיר אזנו משמע תורה גם תפילתו תועבה"¹. וכשבא הקב"ה לביהכ"נ ולא מצא בה עשרה, מיד הוא כועס, ואין עצם ביהכ"נ בבנינו לרצון לפניו, כי יסוד העבודה לד' יתברך הוא שיהיו דרכי החיים הולכים ע"פ תכלית רצונו, שהוא לשמו הגדול יתברך.

3

אלהי אברהם. שקבע מקום לתפלתו: בעזרו. כדרך שהיה עוזר לאברהם:

6

נה. כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו. יסוד האמונה, שההשגחה העליונה גדולה מאד על כל הדברים שהם מתיחסים להשלמת הכח המוסרי שבאדם, ולהדריכו בדרך ישרה ונעלה. והנה כאשר אל שלמות השכלית צריך האדם מאד שיהי' גם כח המדמה שלו שלם ונבר¹, ע"כ ההשגחה השי"ת גדולה ג"כ על כל הדברים שגורמים להיות משלימים את הכח המדמה שבאדם, באופן שיעזרהו אל המעשים הטובים ומדות הטובות. ובאשר להשלמת כח המדמה מועילה מאד קביעות המקום לתפילה, וקדושת המקום פועלת לקדש רגשותיו, ע"כ ההשגחה ד' ית' ע"ז ביותר להצליחו לתכלית זו. ומי שמרגיל עצמו להבין זה, הוא לא יתחכם יותר מדאי, ותהי' חכמתו מסייעתו תמיד למעשים טובים ומדות טובות. כי ידקדק הרבה במעשיו ומדותיו, בידעו שמהם תוצאות גדולות להשלמת כח המדמה, שהוא הכח הפועל בקרוב על המון המעשים וההרגשות שבאדם. ע"כ כשמת, אומרים עליו אי חסיד אי עניו מתלמידיו של אברהם אבינו. ובאמת זהו יסוד החסידות והענוה שלא ללכת בגדולות, ושלא לזלזל בכל דבר מוסרי אשר ע"פ השכל המופשט אין לו מקום כ"כ, כי צריך לדעת כי לא על השכל המופשט בלבדו יחי' האדם חיים האמיתים, כ"א ע"פ המעשים הטובים, שהרבה גורם להם הכח המדמה המצייר כשהוא הולך משרים. ע"כ יהי' ירא ד' וחרד אל דברו. ואברהם אבינו ע"ה ביטל את שכלו ג"כ, והאמין בד' אחר כל התפלספותו, באמונה פשוטה, כפי' המפ' בניסיון העקרה.

10

20

7

המתפלל אחורי בהכ"נ נקרא רשע שנא' (תהלים יב) "סביב רשעים יתהלכון כרום זלות לבני אדם". אמר אביו, לא אמרן אלא דלא מיהדר אפיה לבי בנישתא אבל מיהדר אפיה לבי בנישתא לית לן בה. ההוא גברא דקא מצלו אחורי (בית הכנסת) ובי בנישתא ולא מיהדר אפיה לבי בנישתא, חלף אליהו אידמו ליה כטויעא. אמר ליה כדו בר קיימת קמי מוך, שלף ספסורא וקטליה. אמרו ליה [ההוא מ] רבנן לרב ביבי [בר אביו], ואמרו לה רב ביבי לרב נחמן [בר יצחק], מאי "כרום זלות לבני אדם". אמר ליה אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזוללים בהם.

8

אחורי ציט הכנסת. כל פתחי צמי כנסיות היו צמורס והכי מניח צמורספתא דמגילה (פרק ג) מעין מקדש ומשכן [פניהם למערב ואחוריהם למזרח] והמתפלל אחורי בהכ"נ ואינו מחזיר פניו לציד הכנסת נראה כפופר צמי שהצבור מתפללן לפניו והוא דרנז הונא מוקיס לה אצ"י גדלא מהדר אפיה לבי בנישתא:

עין אי"ה

9

נו. מאי "כרום זלות לבני א", אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזוללים בהם. התפילה היא עומדת ברומו של עולם, אמנם תוכן רומו של עולם הוא, כי העולם יש בכללו הנמצאות הטבעיים הגשמיים והרוחניים. אבל הצד הרם של העולם, הוא רק שהנמצאים שהם בעלי בחירה יכחרו בטוב, ויקנו להם בחכמתם והנהגתם שלמות גדולה. וע"ז מיוסדת תפילה. ומפני שרוב בני אדם מסתכלים (רק) על המציאות [רק] מצד עצמה, לא מצד יקרת הפעולות היוצאות ממנה ע"י הבחירה הטובה, ע"כ אין להם מושג נכון בהתפילה ומתבלבלים בה, ושואלים מה צורך יש בה ואיך תועיל, היוכל האדם לשנות רצון ויצרו. אבל כיון שרומו של עולם הוא התכלית הנשגבה של הטבת הבחירה, ולהטבת הבחירה התפילה פועלת הרבה, א"כ מונח הדבר ביכולת שלמותו ית' להמציא הנהגה זו לכל פרטיה, באופן שתוביל אל הדרך הטוב והישר את הבריות. ע"כ מפני שהתפילה היא עומדת דוקא ברומו של עולם, ומצד ההשקפה התחתונה הנמוכה אין מוצאים את ענינה, ע"כ בני אדם שרובם לא יתנשאו להשקיף לרומו של עולם הם מזוללים בה, ומקושר יפה עם תחילת הפסוק "סביב רשעים יתהלכון" עפ"י מה שכתבתי לעיל².
וביותר מובנת תיבת "סביב", ע"פ ד' האר"י ז"ל בחילוק שבין הנהגה דיושר לעגולים, וע"פ [מה] שביארו בו המקובלים, דהעגולים רומזים להנהגת המציאות כמו שהיא בטבעה, ע"ד אין מרובע בבריות³. והיושר, ההנהגה שע"פ ההדרכה המוסרית שהיא התכלית של המציאות. ע"כ הרשעים הם מהלכים סביב, אין להם הכרה כ"א בעגולים, בסדר הטבעי, ולא ישכילו שהתכלית העקרית היא היושר, ע"כ "כרום זלות", מזוללים בתפילה, כי לא יוכלו להבין עוצם ערכה ואמתתה.

כל המתפלל אחורי ביהכ"נ נקרא רשע, אמר אביו ול"א אלא דלא מהדר אפיה לבי בנישתא אבל מהדר אפיה לבי בנישתא ל"ל בה. ביהכ"נ הוא מקום הקיבוץ הציבורי לעבודת השי"ת. והנה הכלל הוא שהאדם אף שיהי' רשום במעלה מאד, צריך שישתף נפשי' בהר"י ציבורא, או הוא נהנה מן הציבור והציבור נהנה ממנו. אבל אם יבור לעצמו דרך, אפ"י בעבודת ד', לפרש מדרכי הציבור, או לא ירצה, וילך מדחי אל דחי¹. וזהו נרמז ג"כ שלא יתפלל אחורי ביהכ"נ, כאילו הוא ראוי לבנות במה לעצמו אפ"י לשם עבודת ד'. ול"א אלא דלא מהדר אפיה לבי בנישתא. גם בזה יש רמז, שהכלל הוא נכון רק אם הכוונה של אותו הפרש לפרש מן הציבור לחלוטין, ולדרוך בעצמו בדרך עבודה כפי חזיון לבבו, אז אפ"י יהי' גדול שבגדולים הוא בכלל הרשעים, אבל אם מגמת פניו היא להיות נכלל ומשתתף עם הציבור, אלא שלפעמים צריך ללכת בדרכי עבודה לפי ערכו ומצבו, לית לן בה.
ובמ"א רמזנו אחורי ביהכ"נ, כי הביהכ"נ יש לו ב' תכליות: האחת היא לגדל ולרומם שם השי"ת, ובאמת עיקר תכלית מציאות התפילה נבראה לזה, כדי שייכירו הבריות יד ד', ויראו מלפניו וילכו בדרכיו לטוב להם. והב' נסתעף מזה, שהתפילה מועלת להשיג המבוקש. והנה לו לא היתה באה מתפילה התועלת המוסרית כ"א השגת המבוקש לבדו, ודאי הי' קשה, מה תכלית וטעם יש במציאות התפילה, הלא השי"ת לא יתכן שינוי רצון לפניו, ולמה לו לתפילתו. אבל כיון שיש בתפילה תכלית מוסרית, כי ע"י ההכרה שהכל מידו ית', יוטב מצב המוסרי ותתרבה הצדקה והמשרים, כבר נמצא תועלת גדולה במציאות התפילה. והנה התכלית הפנימית העיקרית של התפילה שהיא הצד המוסרי, היא מרומזת בפנים של ביהכ"נ וצד העקרי של מציאותו, והצד הטפל של השגת המבוקש יומלץ באחורי ביהכ"נ. ע"כ כל המתפלל רק אחורי ביהכ"נ, ולצד המוסרי של התפילה לא ישים לב כלל, הוא נקרא רשע ותפילתו תועבה, כי ע"כ "מסיר אזנו משמע תורה" ולהיטיב דרכיו, "תפילתו תועבה"². כי תפילה אם לא תוצמח ממנה הטבה אל המעשים, הרי היא כחירוף וגידוף, כאילו יש שינוי רצון למעלה ח"ו, ע"כ רק תפילת ישרים רצונה³, כי בכל תפילתם הם שואבים התכונה הפנימית של התרוממות הנפש שהיא תכליתה ופריה של התפילה.

10

10

20

30